

พระธาตุและพระบรมสารีริกธาตุกับคนไทย

พระเทพวัชรบัณฑิต, ศ.ดร.

อธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ความนำ

คำว่า “ธาตุ” ตามตัวอักษรแปลว่า ผู้ทรงไว้/ทรงอยู่ สิ่งซึ่งทรงไว้/ทรงอยู่ ภาวะที่ทรงไว้/ทรงอยู่ หมายถึง สิ่งที่มีอยู่เป็นอยู่คู่โลก ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ไม่สูญสลายไปไหน แต่อาจจะเปลี่ยนรูปร่างสัณฐานไปเมื่อเวลาเปลี่ยนไป หรือเมื่อเปลี่ยนสถานที่ ธาตุเป็นสิ่งที่บ่งชี้ถึงความเป็นจริงโดยไม่ต้องการมีการพิสูจน์ นี่คือความหมายของคำว่า “ธาตุ” โดยทั่วไป ในพระพุทธศาสนานิยมใช้คำนี้มาก เช่น โลกธาตุ หมายถึงความมีอยู่เป็นของโลก นิพพานธาตุ หมายถึงความมีอยู่เป็นอยู่ของนิพพาน กามธาตุ หมายถึงความมีอยู่เป็นอยู่ของภพภูมิของสัตว์ผู้เสวยกาม คือพวกที่เสวยกามคุณ เช่นโลกมนุษย์ รูปธาตุ หมายถึงความมีอยู่เป็นอยู่ของภพภูมิเทวดาชั้นรูปพรหม อรูปธาตุ หมายถึงความมีอยู่เป็นอยู่ของภพภูมิของเทวดาชั้นอรูปพรหม อปริยาปนธาตุ หมายถึงความมีอยู่เป็นอยู่ของภพภูมิที่เหนือขึ้นไป(โลกุตตรภูมิ)

“ธาตุ” ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนานิยมหมายถึงธาตุ ๔ ได้แก่ ปฐวีธาตุ(ธาตุดิน) อาโปธาตุ(ธาตุน้ำ) เตโชธาตุ(ธาตุไฟ) และวาโยธาตุ(ธาตุลม) ถือเป็นส่วนประกอบพื้นฐานของสิ่งทั้งหลายทั้งปวงในโลกนี้ ทั้งสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ตัวมนุษย์(คน)และสัตว์มีชีวิตทั้งหลายประกอบด้วยขันธ์ ๕ คือ รูป(ธาตุหรือมหาภูตรูป ๔ และอุปาทายรูป ๒๔) เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เรียกย่อ ๆ รูปนาม คำว่า “รูปนาม” ไม่ได้หมายถึงว่ามี ๒ อย่างคือ รูปกับนาม แต่หมายถึงรูปนาม คือเขียนติดกันไปเลย ไม่ได้แยกกัน ในรูปมีนามและในนามมีรูป เป็นอันเดียวกัน ไม่ใช่แยกกัน “ธาตุ” ๔ นี้ไม่ได้หายไปไหน มีอยู่ในโลกในจักรวาลนี้ตลอดเวลา บางทีก็

ปรากฏให้เห็นเป็นรูปร่าง บางทีก็ไม่ปรากฏให้เห็นเป็นรูปร่าง กล่าวตามภาษาวិทยาศาสตร์ก็คือ บางทีก็เป็นสสาร บางทีก็เป็นพลังงาน เปลี่ยนกลับไปกลับมา

“ธาตุ ๔” ดังกล่าวมานั้นถือเป็นธาตุพื้นฐาน จาก “ธาตุ ๔” ก็ขยายเป็น “ธาตุ ๑๘” คือ จักขุธาตุ รูปธาตุ จักขุวิญญาณธาตุ(ความจริงก็คือ ตาเห็นรูป เกิดการรับรู้ทางตา) โสตธาตุ สัทธาตุ โสตวิญญาณธาตุ(ความจริงก็คือ หูได้ยินเสียง เกิดการรับรู้ทางหู) ฆานธาตุ คันธธาตุ ฆานวิญญาณธาตุ(ความจริงก็คือ จมูกได้กลิ่น เกิดการรับรู้ทางจมูก) ชิวหาธาตุ รสธาตุ ชิวหาวิญญาณธาตุ(ความจริงก็คือ ลิ้นลิ้มรส เกิดการรับรู้ทางลิ้น) กายธาตุ โภกฐัพพธาตุ กายวิญญาณธาตุ(ความจริงก็คือ กายสัมผัสกับสิ่ง เกิดการรับรู้ทางกาย) มโนธาตุ ธรรมธาตุ มโนวิญญาณธาตุ(ความจริงก็คือ ใจคิดเหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดการรับรู้ทางใจ)

คำว่า “ธาตุ” ในความหมายที่แปลลงมา หมายถึงส่วนต่าง ๆ ของร่างกายคน (ทั้งส่วนที่เป็นกระดูกและอวัยวะภายในอื่น)ที่เหลือจากการถูกเผา ที่เห็นชัดก็คือกระดูกของคนที่เหลือจากการถูกเผาแล้ว

คำว่า “พระธาตุ” มีความหมายเหมือนกับคำว่า “ธาตุ” แต่มีข้อพิเศษออกไปก็คือเป็นส่วนต่าง ๆ ของร่างกายคนที่บรรลุนิพพาน มีจิตใจบริสุทธิ์หมดกิเลสเป็นพระอรหันต์ซึ่งเหลือจากการถูกเผา บางทีเรียกว่า “พระอรหันตธาตุ” พระสาวก สาวิกของพระพุทธเจ้า(หมายรวมถึง พระปัจเจกพระพุทธเจ้า และอุบาสก อุบาสิกาผู้เป็นอรหันต์ด้วย)

คำว่า “พระบรมสารีริกธาตุ” หมายถึงกระดูกของพระพุทธเจ้า(พระสัมมาสัมพุทธเจ้า) คำว่า “**พระธาตุและพระบรมสารีริกธาตุ**” นี้ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Relic” ซึ่งตรงกับภาษาละตินว่า “Reliquiae” แปลว่า ส่วนที่เหลืออยู่(Remains) เผาชนทั้งหลายในอดีตถือว่า กระดูกคนเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ **ลัทธิถือผีสาวเทวดา**(Shamanism)นิยมเก็บกระดูกคนไว้ ประเพณีนิยมในพระพุทธศาสนาไม่ว่าจะในยุคของพระพุทธเจ้าองค์ไหน นับตั้งแต่พระพุทธเจ้าพระนามว่าทีปังกรมาจนถึงพระพุทธเจ้าพระนามว่าโคตม การเก็บกระดูก (อัฐิ หรือเป็นกระดูกของคนบริสุทธิ์ก็นิยมเรียกว่า พระธาตุบ้าง พระสารีริกธาตุบ้าง พระบรมสารีริกธาตุบ้าง)ไว้บูชาสักการะปรากฏให้เห็นอยู่ทั่วไป เพราะฉะนั้น ก็จะมีข้อความในคัมภีร์กล่าวถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นเครื่องระลึกถึงพระพุทธเจ้าที่ปรินิพพานไปแล้ว ๔ อย่าง คือ

๑. ธาตุเจดีย์ คือ พระบรมสารีริกธาตุ

๒. บริโกตเจดีย์ คือ สังเขวนิยสถาน ๔ ตำบล

๓. **ธรรมเจดีย์** คือ จารึกข้อพระธรรม

๔. **อุทสิกเจดีย์** คือ พระพุทธรูป ธรรมจักร รอยพระพุทธรบาท พระแท่นวัชรอาสน์ หรือ สัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้า

สรุปได้ในที่นี้ว่า สิ่งที่ควรบูชาสักการะสูงสุดของชาวพุทธคือเจดีย์ ๔ ประเภทดังกล่าว โดยเฉพาะธาตุเจดีย์นั้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง การหายไปของพระธาตุหรือพระบรมสารีริกธาตุเป็นเครื่องแสดงถึงความเสื่อมของศาสนาอย่างหนึ่ง เรียกว่า “ธาตุอันตรธาน” แต่การหายไปของธาตุที่ว่านี้ไม่ได้หมายถึงว่าพระธาตุหรือพระบรมสารีริกธาตุนั้นหายไปจากโลกนี้ เป็นเพียงการหายไปจากที่หนึ่งที่คนไม่นิยมปฏิบัติธรรมแล้วไปปรากฏในที่หนึ่งที่คนนิยมปฏิบัติธรรม หรืออาจไม่ปรากฏในที่ไหนเลยจนกว่าจะมีคนปฏิบัติธรรม จึงจะปรากฏให้เห็น เหตุการณ์อย่างนี้จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อไม่มีการบูชาสักการะพระบรมสารีริกธาตุที่ประดิษฐานอยู่ในที่ต่าง ๆ ดำเนินบอก ว่า ถ้าทั่วทุกหนทุกแห่งไม่มีผู้บูชาสักการะเลย พระบรมสารีริกธาตุทั้งหลายจากมนุษยโลก เทวโลก และภพพญานาค จะเสด็จมาสู่ต้นพระศรีมหาโพธิ์สถานที่ตรัสรู้ทั้งหมด รวมกันเป็นรูปพระพุทธองค์ ทรงประดิษฐาน ณ โคนต้นพระมหาโพธิ์นั้น ทรงกระทำยมกปาฏิหาริย์ แต่ไม่มีมนุษย์คนใดหรือสัตว์โลกคนใดเห็นพระองค์เลย

เพราะฉะนั้น คำว่า “ธาตุอันตรธาน” ไม่ได้หมายถึงว่า ธาตุสูญสิ้นไปจากโลก แต่หมายถึงหายไปไม่ปรากฏให้เห็น พระพุทธคำรัสที่ตรัสกับพระอานนทคราวหนึ่งว่า “ผู้ใดเห็นธรรม ผู้ นั้นเห็นเรา ผู้ใดเห็นเรา ผู้ นั้นเห็นธรรม” ถ้าจะอธิบายในอีกลักษณะหนึ่งก็ได้ว่า ผู้ปฏิบัติธรรมบำเพ็ญคุณความดี มีคุณธรรมประจำใจ ก็จะเห็นพระพุทธเจ้า คำว่า “ผู้ใดเห็นธรรม ผู้ นั้นเห็นเรา” มี ๒ นัย

นัยที่ ๑ หมายถึงว่า ขณะที่พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ คนที่อยู่ห่างไกลประสงค์จะเข้าเฝ้าพระพุทธองค์ ไม่จำเป็นต้องเดินทางไกลเพื่อไปเข้าเฝ้าพระพุทธองค์ก็ได้ แต่ให้ผู้นั้นปฏิบัติธรรม ทำทาน รักษาศีล เจริญภาวนา พระพุทธเจ้าก็จะแปลงรัศมีมี ๖ สีไปแสดงพระองค์ปรากฏต่อหน้าผู้นั้น นี่คือนัยของคำว่า “ผู้ใดเห็นธรรม ผู้ นั้นเห็นเรา”

นัยที่ ๒ หมายถึงว่า เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้ว(ปรินิพพาน=ตาย) ผู้ประสงค์จะเห็นพระพุทธเจ้า ขอให้อธิษฐานจิตบำเพ็ญทาน รักษาศีล เจริญภาวนา กล่าวคำอธิษฐานขอให้พระบรมสารีริกธาตุเสด็จมา ณ ภาชนะหรือสถานที่ที่เหมาะสมซึ่งจัดเตรียมเอาไว้ เมื่อทำความดีถึงขั้น พระบรมสารีริกธาตุก็จะเสด็จมาตามที่ปรารถนา

ลักษณะและสัณฐานของพระธาตุและพระบรมสารีริกธาตุ

ลักษณะดี สัณฐาน และขนาดของพระธาตุ/พระบรมสารีริกธาตุมีหลากหลาย มีลักษณะเป็นมันเลื่อมสีต่าง ๆ มีสีทองอุไรบ้าง สีขาวใสดั่งแก้วผลึกบ้าง สีดอกพิกุลแห้งบ้าง มีสัณฐานต่าง ๆ เช่น กลม ยาวรี เลี้ยว เป็นเหลี่ยม มีขนาดต่าง ๆ กัน เช่น ขนาดใหญ่เท่าเมล็ดถั่วหัก ขนาดกลางเท่าเมล็ดข้าวสารหัก ขนาดเล็กเท่ากับเมล็ดพันธุ์ฝักกาด พระธาตุและพระบรมสารีริกธาตุมีลักษณะและสัณฐานหลากหลายตามที่กล่าวในตำราโบราณ พอกกล่าวไว้เป็นตัวอย่างดังนี้¹

พระธาตุของพระสารีบุตร สัณฐานกลมเป็นมณฑล บ้างรีเป็นไข่จึงจก บ้างดังรูปบาตรคว่ำ บ้างพรรณขาวดั่งสีสังข์ สีพิกุลแห้ง สีหาวตะค้า

พระธาตุพระโมคคัลลานะ สัณฐานกลมเป็นปริมณฑลอย่างหนึ่ง รีเป็นผลมะตูม และเมล็ดทางหลวงก็มี และเมล็ดสวาก็มี เป็นสีดำ หรือขาว หรือเขียว หรือเหลืองเหมือนหาวตะค้าลายดั่งไข่นก หรือร้าวเป็นสายเลือด

พระธาตุของพระอานนท์ สัณฐานดังใบบัวเผื่อน พรรณดั่งสีดอกพิกุล พรรณดำนํ้ารัก หรือขาวสะอาดดั่งสีเงิน

พระธาตุของพระอุบลวรรณาเถรี สัณฐานงอกดั่งกระดูกสันหลังงู มีรูทะลุกลาง พรรณเหลืองดั่งเกสรบัว

พระบรมสารีริกธาตุ(ของพระพุทธเจ้า)ขนาดใหญ่ ประมาณเท่าเมล็ดถั่วหัก จำนวน ๕ ทะนาน ทรงพระบวรสัณฐานเหมือนหนึ่งพรรณทองอุไร

พระบรมสารีริกธาตุ(ของพระพุทธเจ้า)ขนาดกลาง ประมาณเท่าเมล็ดข้าวสารหัก จำนวน ๕ ทะนาน ทรงพระบวรสัณฐานเหมือนหนึ่งพรรณแววแก้วผลึกอันเลื่อนลอย

พระบรมสารีริกธาตุ(ของพระพุทธเจ้า)ขนาดกลาง ประมาณเท่าเมล็ดพันธุ์ฝักกาด จำนวน ๖ ทะนาน ทรงพระบวรสัณฐานดังพรรณดอกบุปผชาติพิกุลอดุลสีไธ

ความหลากหลายด้านลักษณะ สี สัณฐานของพระธาตุหรือพระบรมสารีริกธาตุ อาจขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายอย่าง เช่น สภาพทางกาย ลักษณะพิเศษทางจิตของพระอรหันต์หรือพระ

¹ ผู้ประสงฆ์เนื้อหาโดยพิศดาร โปรดอ่านในกรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ, **พระบรมสารีริกธาตุ**, (กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด(มหาชน), ๒๕๓๕), หน้า ๖-๑๔.

สัมมาสัมพุทธเจ้า² สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ หรือปฏิกิริยาทางเคมีอย่างอื่น นอกจากนี้ น่าจะเกี่ยวข้องกับอายุของพระธาตุหรือพระบรมสารีริกธาตุแต่ละองค์ด้วย ซึ่งบางองค์อาจมีอายุเป็นหมื่นชาติแสนชาติ ในคัมภีร์เถรวาทกล่าวถึงพระนามของพระพุทธเจ้า ๒๕ พระองค์ที่ปรินิพพานไปแล้ว พระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าเหล่านั้นยังคงสถิตอยู่ในโลก ไม่รวมพระธาตุ(หรือพระอรหันตธาตุ)ของพระสาวก สาวิกาซึ่งมีจำนวนมาก

พระบรมสารีริกธาตุ ๒ ประเภท

๑. พระบรมสารีริกธาตุไม่แตกกระจาย พระบรมสารีริกธาตุที่ไม่แตกกระจายมี ๓ ส่วน คือ พระเขี้ยวแก้ว ๔ พระรากขวัญ ๒ และพระอุณหิสหรือส่วนพระนลาฏ ๑ คำว่า “ไม่แตกกระจาย” หมายถึงยังความเป็นรูปร่าง เป็นแท่ง หรือเป็นกลุ่มก้อนสมบูรณ์ ไม่มีส่วนไหนหักบิ่นไป กล่าวคือก่อนที่จะร่างกายจะถูกเผา พระเขี้ยวแก้วเป็นต้นนี้มีรูปร่างอย่างไร หลังจากร่างกายถูกเผาแล้ว พระเขี้ยวแก้วนี้ก็ยังมีรูปร่างอย่างนั้น

๒. พระบรมสารีริกธาตุแตกกระจาย พระบรมสารีริกธาตุที่แตกกระจาย คือ ส่วนอื่นนอกเหนือจาก ๓ ส่วนที่กล่าวไว้ในข้อ ๑ จะไม่เหลือส่วนที่เด่นชัด ขนาดเล็กสุดเท่าเมล็ดพรรณผักกาด ขนาดเท่าเมล็ดข้าวสารหัก และขนาดใหญ่เท่าเมล็ดถั่วเหลือง คำว่า “แตกกระจาย” หมายถึง ไม่มีความเป็นรูปร่าง เป็นแท่ง หรือเป็นกลุ่มก้อนเหมือนเดิม มีบางส่วนหักบิ่นไป กล่าวคือก่อนที่จะร่างกายจะถูกเผา พระธาตุนี้มีรูปร่างสมบูรณ์ แต่หลังจากร่างกายถูกเผาแล้ว ก็สูญเสียความสมบูรณ์ไป

พระธาตุและพระบรมสารีริกธาตุในพระพุทธศาสนา

ความสืบเนื่องแห่งศรัทธาที่ไม่เสื่อมคลาย

พระบรมสารีริกธาตุที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธวงศ์ของฝ่ายเถรวาทมีทั้งแตกกระจายและไม่ได้แตกกระจาย พระพุทธเจ้าที่มีพระบรมสารีริกธาตุไม่แตกกระจาย จะมีข้อความที่ระบุลักษณะของพระสถูปไว้ชัดเจน กล่าวคือ

² “ลักษณะพิเศษทางจิต” เป็นเรื่องที่น่าสนใจ พระพุทธศาสนาแบบทิเบต(ตันตรยานหรือวัชรยาน) มีความเชื่อว่า พระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์มีสี ธาตุ ขันฉัตรแตกต่างกันไป ประเด็นนี้อาจมีส่วนทำให้พระบรมสารีริกธาตุของพระองค์มีลักษณะแตกต่างกันด้วย

พระกัณโถก	มีพระสถูปสูง	๓๖	โยชน์
พระโกณฑัญญะ	มีพระสถูป	๗	โยชน์
พระมณฑล	มีพระสถูปสูง	๓๐	โยชน์
พระสุเมธ	มีพระสถูปสูง	๔	โยชน์
พระอโณทสี	มีพระสถูปสูง	๒๕	โยชน์
พระนารท	มีพระสถูปสูง	๔	โยชน์
พระปัญจกัณโถก	มีพระสถูปสูง	๑๒	โยชน์
พระสุภะ	มีพระสถูปสูง	๓	คาจ
พระปิณฑก	มีพระสถูปสูง	๓	โยชน์
พระอัมภก	มีพระสถูปสูง	๓	โยชน์
พระสิริธก	มีพระสถูปสูง	๔	โยชน์
พระติสสะ	มีพระสถูปสูง	๓	โยชน์
พระวิปัสสี	มีพระสถูปสูง	๗	โยชน์
พระสิริ	มีพระสถูปสูง	๓	โยชน์
พระกุกกัณโถก	มีพระสถูปสูง	๓	คาจ
พระกัณโถก	มีพระสถูปสูง	๑	โยชน์

ความจริง พระพุทธเจ้าทั้งหมดที่กล่าวมานี้มีพระบรมสารีริกธาตุที่แตกกระจายไปยังนานาประเทศ แต่ไม่มีความข้อระบุถึง และข้อที่ว่า *มีพระสถูปสูงเท่านั้นเท่านั้น* คงหมายถึงว่า พระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์มีสถูป ๗ องค์ และมีความสูงเท่ากันหมด เพื่อเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุไม่แตกกระจายทั้ง ๗ ประเภทมีพระธาตุเจียวก้าวเป็นต้นนั้น เนื่องจากมีพระบรมสารีริกธาตุไม่แตกกระจาย ประชาชนชาวโลกจึงมีโอกาสน้อยที่จะได้บุญอันเกิดจากการบูชาสักการะ ส่วนพระพุทธเจ้าที่มีพระบรมสารีริกธาตุแตกกระจาย คือ **พระเวท: พระสิริ: พระปัญจกัณโถก: พระสุเมธ: พระอโณทสี พระปิณฑก: พระนารท พระโกณฑัญญะ** และ**พระโคตม** พระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าเหล่านี้แตกกระจายแผ่ไปประดิษฐานในนานาประเทศ นับว่าเป็นประโยชน์แก่กุลแก่ชาวโลก กรณีของพระโคตมพุทธเจ้ามีลักษณะพิเศษมากกว่าพระพุทธเจ้าองค์อื่น กล่าวคือ แม้ในคัมภีร์จะบอกว่า พระบรมสารีริกธาตุของพระองค์แตกกระจายไปในนานาประเทศ และมีการสร้างสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระองค์ตั้งแต่สมัยที่โทณพราหมณ์แจกจ่าย รวมทั้งสิ้น ๑๐ แห่ง คือ

๑. กษัตริย์ลิจฉวี ทรงสร้างที่เมืองเวสาลี
๒. กษัตริย์ศากยะ ทรงสร้างที่เมืองกบิลพัสดุ์
๓. กษัตริย์อูลุยะ ทรงสร้างที่เมืองอัลลกะปะ
๔. กษัตริย์โกลิยะ ทรงสร้างที่เมืองรามคาม
๕. มหาพราหมณ์ สร้างที่เมืองเวฏฐทีปะกะ
๖. กษัตริย์มัลละแห่งเมืองปาวา ทรงสร้างที่เมืองปาวา
๗. พระเจ้าอชาตศัตรู ทรงสร้างที่เมืองราชคฤห์
๘. มัลลกษัตริย์แห่งกุสินารา ทรงสร้างที่เมืองกุสินารา
๙. กษัตริย์เมืองโมริยะ ทรงสร้างสถูปบรรจุพระอังคาร(อังคารสถูป)ที่เมืองปีปฬวัน
๑๐. โทณพราหมณ์ สร้างสถูปบรรจุพระนันทวงพระบรมสารีริกธาตุ ที่เมืองกุสินารา (พระนันทวงพระบรมสารีริกธาตุแจก, คำว่า “ตุมพะ” แปลว่า พระนันท, บางทีเรียกว่าสถูปนี้ว่า “ตุมพสถูป”)

ในขณะที่เดียวกัน ในคัมภีร์ก็มีการกล่าวถึงพระบรมสารีริกธาตุที่ไม่แตกกระจาย ๓ ประเภทไว้ด้วย คือ

๑. พระเจี้ยวแก้ว^๓ **บน**ด้าน**ขวา**(บน+ขวา)ประดิษฐานอยู่ในพระจุฬามณีเจดีย์ ณ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์
๒. พระเจี้ยวแก้ว**บน**ด้าน**ซ้าย** (บน+ซ้าย)ประดิษฐาน ณ แคว้นคันธาระ (ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ในเจดีย์วัดหลิงกวง ประเทศจีน)
๓. พระเจี้ยวแก้ว**ล่าง**ด้าน**ขวา** (ล่าง+ขวา)ประดิษฐาน ณ แคว้นกาลิงคะ (ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ในวิหารวัดพระธาตุเจี้ยวแก้ว เมืองแคนดี ประเทศศรีลังกา)
๔. พระเจี้ยวแก้ว**ล่าง**ด้าน**ซ้าย** (ล่าง+ซ้าย)ประดิษฐานอยู่ในภพของพญานาค

^๓ “**พระธาตุเจี้ยวแก้ว**” แปลมาจากภาษาบาลีว่า “ทาฒธาตุ” ภาษาอังกฤษนิยมใช้คำว่า “Eyetooth Relic” พระเจี้ยวแก้วนี้มี ๔ ซี่เท่านั้น พระเจี้ยวแก้วนี้เป็น ๑ ในมหาบุรุษลักษณะ ๓๒ ประการ ซึ่งเป็นผลของการบำเพ็ญบารมี ๑๐ นานไม่น้อยกว่า ๔ อสงไขยแสนกัลป์ ต้องเข้าใจว่า “พระธาตุเจี้ยวแก้ว” ไม่ใช่ พระทันตธาตุ ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Tooth Relic” พระทันตธาตุมี ๓๖ ซี่

๕. พระรากขวัญ(ไพลาร้า)ด้านซ้ายและพระอุณหิส(หน้าผาก) ประดิษฐานอยู่ในทุสสเจดีย์ ณ พรหมโลก

๖. พระรากขวัญด้านขวา ประดิษฐานอยู่ในพระจุพามณีเจดีย์ ณ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์

๗. พระทนต์ ๓๖ ซี่ พระโลมา(ขน)ทั่วพระวรกาย(๕๐,๐๐๐ เส้น) และพระนขา(เล็บ)ทั้ง ๒๐ เทพดาในหมื่นจักรวาลนำไปบูชาในจักรวาลของตน

พระมหากัสสปะและพระเจ้าอชาตศัตรูรวมพระบรมสารีริกธาตุ

เมื่อภิกษุหรือเจ้าผู้ครองนครได้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุไปประดิษฐานในเจดีย์ ณ เมืองของตนแล้ว พระมหากัสสปะเห็นว่าในอนาคต คนจะไม่เอาใจใส่บูชาสักการะ เป็นเหตุให้พระบรมสารีริกธาตุหายไป ไม่ปรากฏให้คนเห็น (คงไม่ได้หมายถึงว่าจะเกิดอันตรายแก่พระบรมสารีริกธาตุตามที่หมายความว่าความกัน) และจะทำให้ชาวโลกไม่ได้รับประโยชน์เกื้อกูล

พระมหากัสสปะได้ถวายคำแนะนำแด่พระเจ้าอชาตศัตรูให้ประกอบพิธี “ชาตุนิทาน” คือ การฝังพระธาตุ ตำนานบอกว่า ใน พ.ศ. ๘ พระมหากัสสปะใช้อิทธิฤทธิ์อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุจากเมืองต่าง ๆ (ยกเว้นจากเมืองรามคาม)มายังเมืองกรุงราชคฤห์ โดยที่ภิกษุหรือเจ้าครองนครไม่ทราบ

พระเจ้าอชาตศัตรูทรงมีพระบัญชาให้ขุดหลุมลึก ๘๐ ศอก ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้(ทิศอาคเนย์)ของกรุงราชคฤห์ เอาแผ่นโลหะปูข้างล่าง สร้างเรือนขนาดเล็กด้วยทองแดง บรรจุพระบรมสารีริกธาตุลงในกล่องไม้จันทร์เหลืองซ้อนกัน ๘ ชั้นแล้วบรรจุลงในสตูปไม้จันทร์เหลืองซ้อนกัน ๘ ชั้น แล้วบรรจุลงในกล่องงา ๘ ชั้น บรรจุซ้อนลงในสตูปงา ๘ ชั้น บรรจุลงในกล่องแก้ว ๘ ชั้น บรรจุซ้อนลงในสตูปแก้ว ๘ บรรจุลงในกล่องทองคำ ๘ ชั้น บรรจุซ้อนลงในสตูปทองคำ ๘ ชั้น บรรจุลงในกล่องเงิน ๘ บรรจุซ้อนลงในสตูปเงิน ๘ ชั้น บรรจุลงในกล่องแก้วมณี ๘ บรรจุซ้อนลงในสตูปแก้วมณี ๘ บรรจุลงในกล่องแก้วแดง ๘ บรรจุซ้อนลงในสตูปแก้วแดง ๘ บรรจุลงในกล่องแก้วลาย ๘ บรรจุซ้อนลงในสตูปแก้วลาย ๘ บรรจุลงในกล่องแก้วพลี ๘ บรรจุซ้อนลงในสตูปแก้วพลี ๘ ชั้น สตูปแก้วพลีนี้จะเป็นสตูปชั้นนอก⁴

⁴ รวมวัสดุที่ใช้ทำกล่องและสตูป ดังนี้ (๑) ไม้จันทร์เหลือง (๒) งา (๓) แก้ว (๔) ทองคำ (๕) เงิน (๖) แก้วมณี (๗) แก้วแดง (๘) แก้วลาย (๙) แก้วพลี

มีการจารึกข้อความไว้ว่า “ในข้างหน้าโน้น เมื่อใด บิณฑาสกุมารได้เสวยราชย์ เป็นพระเจ้าอโศกธรรมราชา เมื่อนั้น พระองค์จักกระทำพระบรมธาตุเหล่านั้นให้แพร่หลาย”⁵

พระโมคคัลลีบุตรติสสะ

และพระเจ้าอโศกมหาราชกระจายพระบรมสารีริกธาตุ

ครั้นถึง พ.ศ. ๒๑๘ พระเจ้าอโศกขึ้นครองราชย์ ต่อมาได้พบสามเณรนิโครธ ทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ทรงอุปถัมภ์พระโมคคัลลีบุตรติสสะให้ทำสังคายนาครั้งที่ ๓ พระองค์เองเสด็จจาริกกราบไหว้บูชาสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา รับสั่งให้สร้างสถูป ๘๔,๐๐๐ องค์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ประดิษฐานไว้ในที่ต่าง ๆ ทั้งในและนอกพระราชอาณาจักร⁶ สันนิษฐาน แม้ในคราวส่งสมณทูต ๘ สายออกไปประกาศพระพุทธศาสนายังที่ต่าง ๆ ทั้งในและนอกพระราชอาณาจักร ได้มีการอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุไปด้วยทุกสาย ทำให้พระบรมสารีริกธาตุกระจายไปในนานาประเทศตั้งแต่บัดนั้นมา การส่งพระธรรมทูตออกไปประกาศพระพุทธศาสนาในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช เป็นเหตุทำให้พระธาตุ/พระบรมสารีริกธาตุกระจายไปสู่ประเทศต่าง ๆ

สาเหตุประการต่อมาที่ทำให้พระธาตุ/พระบรมสารีริกธาตุกระจายไปสู่ประเทศต่าง ๆ คือ พวกพ่อค้านานาชาติ ของฝากของขวัญ(เครื่องบรรณาการ)เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่นิยมไปให้กันในกลุ่มนักปกครองและพ่อค้าวาณิชในสมัยโบราณก็คือ (๑) กัมภีร์พระพุทธศาสนา (๒) พระพุทธรูป/พระสถูปเจดีย์ขนาด (๓) พระธาตุ/พระบรมสารีริกธาตุ และ (๔) พระธาตุเจี๋ยแก้ว (ซึ่งถือเป็นของฝากชั้นเยี่ยม)

ความเป็นมาของพระธาตุ/พระบรมสารีริกธาตุในประเทศไทย

พระธาตุและพระบรมสารีริกธาตุได้รับอัญเชิญมาประเทศไทยตั้งแต่สมัยพระโสมพะดินและพระอุตรตะเป็นต้นมา(อนุমানหรือคาดการณืตามหลักฐานในคัมภีร์) หรือถ้าว่าตามตำนานอรัญธธาตุ

⁵ ผู้ประสงค์รายละเอียด โปรดอ่านในกรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ, พระบรมสารีริกธาตุ, หน้า ๔๔-๔๕.

⁶ หลักฐานบางแห่งบอกว่า “พบสถูป ๑๘ องค์อยู่ในเมืองจีน เช่น ที่วัดผาหมื่นชื่อ”

พระมหากษัตริย์และคณะได้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุส่วนหน้าอก(อุรังคธาตุ)มาบรรจุในเจดีย์พระธาตุพนมตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. ๕ ก่อนพระโสมพะดินและพระอุตรระด้วยเข้าไป

แม้แต่ความเชื่อเรื่องบังไฟพญานาค ชาวไทยและชาวลาวบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงเชื่อว่าเมื่อก่อนมีเจดีย์บนเกาะกลางน้ำ เป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ต่อมากระแสน้ำเซาะเกาะกลางน้ำพังทลาย พื้นดินทรุดลง น้ำท่วมองค์เจดีย์ แต่สภาพของเจดีย์ยังอยู่มาจนถึงปัจจุบัน พญานาคทำหน้าที่คุ้มครององค์เจดีย์และพระบรมสารีริกธาตุ พอถึงวันออกพรรษาทุกปี พญานาคก็จะพ่นไฟเพื่อเป็นการบูชาพระบรมสารีริกธาตุ นี่ก็อดำนาน

พุทธศาสนิกชนบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงตั้งแต่ทางเหนือถึงใต้ มีศรัทธาในเรื่องพระบรมสารีริกธาตุมาก จะเห็นว่า ทางภาคเหนือก็มีพระธาตุคอกยสุเทพ พระธาตุศรีจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ พระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน พระธาตุช่อแฮ จังหวัดแพร่ พระธาตุแช่แห้ง จังหวัดน่าน พระธาตุหลวงลำปาง จังหวัดลำปาง พระธาตุคอกยงมู จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นต้นทั้งหมดเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุทั้งสิ้น และมีตำนานเกี่ยวกับความเป็นมาของพระบรมสารีริกธาตุแต่ละแห่งที่มีเอกสารหลักฐานและเล่าสืบต่อกันมา เป็นเรื่องที่น่าเลื่อมใสยิ่ง เช่น พระธาตุคอกยสุเทพมีตำนานว่า สมัยหนึ่ง พระพุทธเจ้าเสด็จมาฉันภัตตาหารที่คอกยอญูปัพพตะ(ภูเขาย้อย) ย่าแสะแม่ลูกได้ตัดบาตร(ใส่บาตร)ถวายภัตตาหารแด่พระพุทธเจ้าและพระสาวก พระพุทธองค์จึงทรงมอบพระเศียรธาตุให้ และได้ประดิษฐาน(บรรจุ)ไว้ที่พระธาตุคอกยสุเทพ⁷

ทางภาคอีสานก็มีพระธาตุพนม พระธาตุเชิงชุม พระธาตุเรณูนคร พระธาตุศรีคุณ พระธาตุมหาชัย พระธาตุประสิทธิ์ พระธาตุท่าอุเทน เป็นต้น

พระธาตุเก่าแก่และสำคัญในภาคใต้ของประเทศไทย เช่น พระบรมธาตุนครศรีธรรมราช ซึ่งมีตำนานว่า เจ้าชายทันตกุมารและพระนางเหมมาลาอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุมาขึ้นที่หาดทรายแก้ว สร้างเจดีย์เล็ก ๆ เป็นที่ประดิษฐานไว้เมื่อประมาณ พ.ศ. ๘๕๔ ต่อมาประมาณ พ.ศ. ๑๐๕๓ พระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชทรงสร้างเมืองนครศรีธรรมราชและทรงสร้างพระบรมธาตุเจดีย์องค์เป็นที่ประดิษฐานแทน พระบรมธาตุไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี สร้างขึ้นประมาณระหว่าง พ.ศ. ๑๓๐๐-๑๔๐๐ ในภาคกลางของประเทศไทย พระปฐมเจดีย์ซึ่งเชื่อว่าการสร้างขึ้นตั้งแต่

⁷ ผู้ประสงก์เนื้อหาโดยพิศดาร โปรคำอ่านในกรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ, พระบรมสารีริกธาตุ, หน้า ๔๘-๕๐.

สมัยที่พระโสมพะมิตรและพระอัครมเหสีมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่สุวรรณภูมิ มีการสร้างพระปฐมเจดีย์เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ เพื่อประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ

ในสมัยสุโขทัย มีข้อความในศิลาจารึกหลักที่ ๑ (ประมาณ พ.ศ.๑๘๓๕)บอกว่า “พ่อขุนรามคำแหงทรงช้างเผือกชื่อรจนาครีไปนมัสการพระศรีรัตนธาตุ พระองค์ทรงอัญเชิญพระธาตุประดิษฐานไว้กลางเมืองให้คนบูชา ๖ วันก่อนที่จะประดิษฐานไว้กลางเมืองศรีสัชนาลัยแล้วทรงสร้างเจดีย์ครอบไว้” ในรัชสมัยพระยาเลิไทย ทรงอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุมาจากลังกาประดิษฐานไว้ในเมืองนครชุม เป็นต้น

ในรัชสมัย**พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย** รัชกาลที่ ๒ (พ.ศ.๒๓๕๓-๒๓๖๐) พระสังฆราชลังกาให้พระสงฆ์ลังกาอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุและดินพระศรีมหาโพธิ์จากลังกามาถวาย ต่อมาใน พ.ศ.๒๔๔๑ รัชสมัย**พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว** รัชกาลที่ ๕ (พ.ศ.๒๔๑๑-๒๔๕๓) อุปราชอังกฤษที่ครองอินเดียได้มอบพระบรมสารีริกธาตุแก่ประเทศไทย พระปิยมหาราชได้รับสั่งให้พระยาสุโขมนัยวินิตไปอัญเชิญมาจากอินเดียมากรุงเทพฯ แล้วนำมาบรรจุไว้ที่เจดีย์ภูเขาทอง วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร ยิ่งในปัจจุบัน มีการอัญเชิญพระธาตุ/พระบรมสารีริกธาตุจากศรีลังกาบ้าง อินเดียบ้าง จีนบ้าง หรือจากประเทศอื่น ๆ ทั่วโลกมาประดิษฐานในประเทศไทยเป็นการชั่วคราวบ้าง เป็นการถาวรบ้างอย่างต่อเนื่อง ทุกครั้งที่มีการอัญเชิญมา พุทธศาสนิกชนจากทุกทิศก็หลั่งไหลมากราบไหว้บูชา

นอกจากนี้ ในเจดีย์สำคัญของวัดต่าง ๆ ก็มีการบรรจุพระบรมสารีริกธาตุและพระธาตุ(พระอรหันตธาตุ)ไว้เช่นกัน คนไทยโบราณนิยมตั้งชื่อว่าวัดขึ้นต้นหรือลงท้ายด้วยคำว่า “ธาตุ” เช่น วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์(กรุงเทพฯ) วัดมหาธาตุ (**วัดมหาธาตุสุโขทัย, เชียงใหม่, อยุธยา, เพชรบูรณ์, นครพนม, เพชรบุรี เป็นต้น**) วัดพระธาตุพนม(นครพนม) วัดพระธาตุศรีจอมทอง วัดพระธาตุคอกสุเทพ(เชียงใหม่) วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ(พิษณุโลก) วัดพระบรมธาตุไชยา(สุราษฎร์ธานี) วัดพระศรีมหาธาตุ(กรุงเทพฯ) เหตุผลในการตั้งวัดขึ้นต้นหรือลงท้ายด้วยคำว่า “ธาตุ” ก็เพราะมีความเกี่ยวข้องกับพระธาตุ/พระบรมสารีริกธาตุนั่นเอง

ตำนานเกี่ยวกับพระธาตุ/พระบรมสารีริกธาตุนี้ เป็นเรื่องเล่าสืบทอดมากันยาวนาน จากคนรุ่นแล้วรุ่นเล่าจนกลายเป็นเรื่องที่ฝังลึกอยู่ในความเชื่อของคนประจำถิ่นนั้น ๆ และความเชื่อนี้ก็ปรากฏออกมาในประเพณี/พิธีกรรมของคนในถิ่นนั้น ๆ มีความศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางใจ เมื่อใดที่

ประสงค์บุญประสงค์ความสำเร็จก็จะไปกราบไหว้บูชา ขอศีลขอพร วิธีชีวิตอย่างนี้มีมาอย่างต่อเนื่อง จากยุคสู่ยุค

ความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุ/พระบรมสารีริกธาตุในสังคมไทย

๑. การบรรจุพระธาตุ/พระบรมสารีริกธาตุในเจดีย์

การบรรจุพระธาตุ(พระอรหันตธาตุ)/พระบรมสารีริกธาตุในประเทศไทย เป็นเหตุการณ์ที่น่าอัศจรรย์ ทำให้เกิดศรัทธาอย่างต่อเนื่อง พุทธศาสนิกชนไทยนิยมบรรจุพระธาตุ/พระบรมสารีริกธาตุตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในอดีตนั้น นิยมสร้างสถูปเจดีย์เพื่อบรรจุพระธาตุ/พระบรมสารีริกธาตุมาก เห็นได้จากมีเจดีย์เก่าแก่มากในบริเวณเมืองเก่าสุโขทัย ศรีสัชนาลัย ลพบุรี อโยธยา เป็นต้น ในปัจจุบัน มีการอัญเชิญพระธาตุ/พระบรมสารีริกธาตุไปบรรจุในสถูป(หรือสถูปเจดีย์) ซึ่งถือว่าเป็นสถูปที่สร้างขึ้นในยุคใหม่ภายในประเทศ ๑๓๖ แห่ง ที่สำคัญ เช่น เจดีย์พระบรมธาตุ วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพฯ พระมหาธาตุเจดีย์ญาณมุนีและพระมหาธาตุเจดีย์นภพลภูมิสิริ ดอยอินทนนท์ เชียงใหม่ พระเจดีย์มหาจักรีพิพัฒน์ วัดญาณสังวราราม จลบุรี พระมหาเจดีย์มหาธรรมราชาจารย์ พุทธมณฑล นครปฐม พระมหาธาตุเจดีย์มิ่งมงคล วัดวังยาว ประจวบคีรีขันธ์ เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมีการอัญเชิญพระธาตุ/พระบรมสารีริกธาตุไปบรรจุ ณ เจดีย์ในต่างประเทศ อีก ๓๐ แห่ง เช่น พระเจดีย์สมาคมประชาชาติสงเคราะห์ ญี่ปุ่น พระเจดีย์วิปัสสนาเกษะ เมืองบันดุง อินโดนีเซีย^๘

พระธาตุ/พระบรมสารีริกธาตุที่ผู้ศรัทธาอัญเชิญไปประดิษฐานในเจดีย์ต่าง ๆ นี้ มีผู้นำมาถวายแด่สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก พระองค์ประทานต่อให้ผู้จัดศรัทธาอัญเชิญไปประดิษฐานในที่ต่าง ๆ เพื่อเป็นที่บูชาสักการะของพุทธศาสนิกชนและของศาสนิกชนอื่นผู้ศรัทธา หรือบางกรณีก็ไปอัญเชิญพระธาตุ/พระบรมสารีริกธาตุจากต่างประเทศ เช่น อินเดีย ศรีลังกา มาประดิษฐานในประเทศไทย

^๘ ผู้ประสงค์รายละเอียดเกี่ยวกับชื่อเจดีย์และสถานที่ตั้งของเจดีย์ โปรดอ่านใน ทองดี พรหมคุณาภรณ์, พระบรมสารีริกธาตุ, (กรุงเทพฯ: บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๒๗๑-๒๘๗.

๒. ปาฏิหาริย์เกี่ยวกับพระธาตุ/พระบรมสารีริกธาตุ

เหตุการณ์ที่น่าอัศจรรย์ใจและเป็นที่เกิดศรัทธาประการที่สองคือ “ปาฏิหาริย์” ของพระธาตุ/พระบรมสารีริกธาตุในประวัติศาสตร์ไทย ในตำนานเรื่องพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน บอกว่า “ประมาณ พ.ศ.๑๕๕๐ พระเจ้าอาทิตย์ทรงเห็นปาฏิหาริย์พระธาตุแปลงรัศมี ๖ สี^๙ (ฉัพพรรณรังสี) จึงทรงให้สร้างเจดีย์บรรจุพระธาตุ

จารึกวัดช่องล้อม จังหวัดสุโขทัย(ประมาณ พ.ศ.๑๕๒๗)บอกว่า “สมเด็จพระมหาธรรมราชา เมื่อทรงสร้างพระพุทธรูปศิลา กิตติคุณพระนเรศวรมหาราชกระทำปาฏิหาริย์ สว่างดั่งลาวเงินเห็นเป็นขนาดใหญ่เท่าเสาตอม”

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีบันทึกในพงศาวดารว่า กษัตริย์หลายพระองค์ทรงเห็นปาฏิหาริย์ของพระธาตุ/พระบรมสารีริกธาตุ เช่น พระบรมราชาธิราชที่ ๑ ทอดเห็นพระเนตรปาฏิหาริย์ของพระบรมสารีริกธาตุ จึงโปรดเกล้าฯให้ทหารปักหลักไว้ตรงที่พระบรมสารีริกธาตุปรากฏ แล้วทรงสถาปนาวัดมหาธาตุขึ้นใน พ.ศ. ๑๕๑๗ และสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงเห็นปาฏิหาริย์ถึง ๔ ครั้ง ดังบันทึกเหตุการณ์เมื่อ พ.ศ.๒๑๓๗ ที่เมืองป่าโมก ความตอนหนึ่งว่า “... พระบรมสารีริกธาตุปาฏิหาริย์ โชติช่วงมาเท่าผลส้มเกลี้ยง มาแต่ทักษิณทิศ เวียนเป็นทักษิณาวรรตแล้วเสด็จไปอุดรทิศ ...”

พ.ศ.๒๔๕๒ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ขณะทรงพระยศเป็นมกุฎราชกุมาร เสด็จประทับที่พระราชวังสนามจันทร์ ได้ทอดพระเนตรเห็นปาฏิหาริย์ที่องค์พระปฐมเจดีย์ ดังบันทึกตอนหนึ่งว่า “... ได้เห็นองค์พระปฐมเจดีย์รัศมีสว่างพร่าออกทั้งองค์ ดูประหนึ่งว่าองค์พระปฐมเจดีย์ด้านตะวันตกคือด้านที่เสด็จตรงกับสนามจันทร์นั้นทาด้วยฟอสฟอรัส พร่าวเรือง ๆ ...” ครั้นเสด็จขึ้นครองราชย์แล้วก็ได้ทอดพระเนตรเห็นปาฏิหาริย์ที่องค์พระปฐมเจดีย์อีกใน พ.ศ.๒๔๕๗

^๙ รัศมี ๖ สี(ฉัพพรรณรังสี) คือ (๑)เขียวเหมือนดอกอัญชัน (๒)เหลืองเหมือนหิรัญคตทอง (๓)แดงเหมือนตะวันอ่อน (๔)ขาวเหมือนแผ่นเงิน (๕)สีหงสบาท-เท้าหงส์ หรือสีดอกช่อ หรือหงอนไก่ (๖)เลื่อมพรายเหมือนแก้วผลึก

บุคคลทั่วไปในปัจจุบันจำนวนมาก ที่ศรัทธาเลื่อมใส รักษาศิลปปฏิบัติธรรมอย่างสม่ำเสมอ ได้เห็นปาฏิหาริย์แห่งพระธาตุ/พระบรมสารีริกธาตุ บางคนมีห้องสำหรับสวดมนต์ไหว้พระ ประจำบ้าน มีแท่นเตรียมไว้เฉพาะสำหรับพระธาตุ/พระบรมสารีริกธาตุเสด็จ

การอัญเชิญพระธาตุ/พระบรมสารีริกธาตุ¹⁰

บุคคลผู้ศรัทธา ประสงค์จะให้พระธาตุ/พระบรมสารีริกธาตุเสด็จ ให้เตรียมขันเงินตั้งไว้ ณ ที่บูชาพระ ปูผ้าขาวเหมือนเป็นอาสนะรองนั่ง เมื่อจะอัญเชิญ ตำรวมจิตรักษาศีลแผ่เมตตา นั่งลงตรงหน้าที่บูชา บริกรรม(กล่าวในใจ)คาถาดังนี้

อัมมัตถักเค ปาณูปเตตัง พุทธัง อัมมัง สังฆัง สรรณัง คะโตสมิ มะหันตา ภินนะมุคคา มัชฌิมา ภินนะตณฺฑุลา ชุตตะกา สาสะปะมัตตา เอวัง ธาตุโย สัพพัญญูนา อาคัจฉันตุ สีเส เม ปะตันตุ.

ตั้งแต่นี้ไป ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นที่พึ่งจนตลอดชีวิต พระบรมสารีริกธาตุขนาดใหญ่มีลักษณะคล้ายเมล็ดข้าวหัก ขนาดกลางมีลักษณะคล้ายข้าวสารหัก ขนาดเล็กมีลักษณะคล้ายเมล็ดผักกาด พระบรมสารีริกธาตุดังกล่าวมานี้มีประดิษฐานอยู่ในที่ทุกแห่ง ขออัญเชิญเสด็จมาประดิษฐาน ณ ที่รยะของข้าพเจ้า

หรือจะบริกรรมย่อ ๆ ว่า

อิติปิโส วิเสเสอิ อิเสเส พุทธะนาเมอิ

อิเมนา พุทธะตังโสอิ อิโสตัง พุทธะปีติอิ.

ข้อสำคัญอย่างยิ่งคือ ผู้อัญเชิญจะต้องรักษาศีลปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ตำรวมกาย วาจา ใจ มีเมตตาธรรมต่อสัตว์โลก โอบอ้อมอารี ไม่คิดพยาบาทอาฆาตใคร

¹⁰ ส่วนคำบูชาพระธาตุ/พระบรมสารีริกธาตุ ผู้ประสงค์จะศึกษาสามารถหาได้ทั่วไปจากตำรา หรือจากพระมหาสมชาย ธีรปภาโส(บุญเกลี้ยง), ความเชื่อเรื่องพระบรมสารีริกธาตุในสังคมไทย, (กรุงเทพฯ: บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๘๗-๘๘.

อานิสถการบูชาสักการะพระธาตุ/พระบรมสารีริกธาตุ

พระมหากัสสปะบูชาสักการะพระบรมสารีริกธาตุ

ของพระพุทธเจ้าพระนามว่า “ปทุมุตตระ”

พระมหากัสสปะกล่าวถึงผลกรรมในอดีตชาติของตน ดังปรากฏในกัมภีร์พระไตรปิฎก ขุททกนิกาย อปทานตอนหนึ่งว่า “ข้าพเจ้าครั้งสร้างอศมัยเจดีย์ยังดงาม สูง ๑๐๐ ศอก กว้าง ๑๕๐ ศอก ตั้งวิมานเสียดฟ้า สักสมบุญไว้แล้ว ทำจิตให้เลื่อมใสในหีบบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ(ของพระปทุมุตตระ)นั้น สร้างกุศลเป็นอันมาก ระลึกถึงบุรพกรรม จึงไปเกิดในสวรรค์ชั้นไตรทีย คุณวิเศษเหล่านี้คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญา ๖ ข้าพเจ้าได้ทำให้แจ้งแล้ว คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ข้าพเจ้าก็ได้ทำเสร็จแล้ว”

พระธาตุบุษกะบูชาสักการะพระบรมสารีริกธาตุ

ของพระพุทธเจ้าพระนามว่า “สิทธัตถะ”

พระธาตุบุษกะกล่าวถึงผลกรรมในอดีตชาติของตน ดังปรากฏในกัมภีร์พระไตรปิฎก ขุททกนิกาย อปทานตอนหนึ่งสรุปความได้ว่า “ข้าพเจ้าได้เก็บพระธาตุของพระพุทธเจ้า(พระสิทธัตถะ) ไว้บูชาตลอด ๕ ปี เหมือนบำรุงพระองค์ผู้ทรงพระชนม์อยู่ ข้าพเจ้าได้บูชาพระธาตุไว้ จึงไม่รู้จักทุกข์เลย นี่เป็นผลแห่งการบำรุงพระธาตุ คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญา ๖ ข้าพเจ้าได้ทำให้แจ้งแล้ว คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ข้าพเจ้าได้ทำเสร็จแล้ว”

พระปัจจุปฏิฐานสัตตยกะบูชาสักการะพระบรมสารีริกธาตุ

ของพระพุทธเจ้าพระนามว่าวัชททาสี

พระปัจจุปฏิฐานสัตตยกะกล่าวถึงผลกรรมในอดีตชาติของตน ดังปรากฏในกัมภีร์พระไตรปิฎก ขุททกนิกาย อปทานตอนหนึ่งสรุปความได้ว่า “ข้าพเจ้าเกิดในกำเนิดยักษ ได้รับคำแนะนำให้บูชาพระธาตุของพระพุทธเจ้า(พระอัทธทาสี) เมื่อได้ฟังดังนั้น จึงได้สร้างพระสถูปบรรจุพระธาตุ บำรุงพระสถูปอยู่ ๕ ปี ด้วยผลกรรมนั้น จึงได้รับสมบัติ ได้บรรลุมรรคผลแล้ว”

หนังสือประกอบการเรียบเรียง

พระเทพเวที(ประยุทธ์ ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์.

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

พระมหาสมชาย ธีรปภาโส(บุญเกลี้ยง). ความเชื่อเรื่องพระบรมสารีริกธาตุ

ในสังคมไทย. กรุงเทพฯ: บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี จำกัด, ๒๕๔๖.

กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ. พระบรมสารีริกธาตุ. กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์

พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด(มหาชน), ๒๕๓๕.

วิทยา ประทุมธารารัตน์ และคณะ. พระบรมสารีริกธาตุ พระธาตุอสีติมหาสาวก

พระธาตุพระอรหันตสาวก, พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์

ธารบัวแก้ว, ๒๕๔๖.

ทองดี หารรรษคุณารมณ. พระบรมสารีริกธาตุ. กรุงเทพฯ: บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์

พรินท์ จำกัด, ๒๕๔๖.

ทองดี หารรรษคุณารมณ. พระอรหันตธาตุ. กรุงเทพฯ: บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์

พรินท์ จำกัด, ๒๕๔๖.